

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

Promowanie europejskiej solidarności międzypokoleniowej – w kierunku podejścia horyzontalnego UE

(opinia z inicjatywy własnej)

(C/2024/6869)

Sprawozdawca: **Krzysztof BALON**

Doradczyni	Agnieszka CHŁOŃ-DOMIŃCZAK (z ramienia sprawozdawcy, Grupa III)
Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	15.2.2024
Podstawa prawna	Art. 52 ust. 2 regulaminu wewnętrznego
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa
Data przyjęcia przez sekcję	4.9.2024
Data przyjęcia na sesji plenarnej	18.9.2024
Sesja plenarna nr	590
Wynik głosowania (za/przeciw/ wstrzymało się)	158/1/7

1. Wnioski i zalecenia

1.1. W swoich wcześniej przyjętych opiniach EKES z zadowoleniem odniósł się do strategii Unii Europejskiej na rzecz młodzieży⁽¹⁾ i zaproponował nową europejską strategię na rzecz osób starszych⁽²⁾. W tym kontekście EKES wzywa również Komisję Europejską do przyjęcia skoordynowanego, przekrojowego podejścia UE do solidarności międzypokoleniowej, które powinno koncentrować się na zagwarantowaniu praw zarówno młodzieży, jak i osobom starszym, a także na zapewnieniu ich pełnego udziału w życiu społecznym i gospodarczym, w tym w zatrudnieniu, edukacji i kulturze. Ze względu na wyzwania demograficzne powinno ono stanowić jedno z kryteriów oceny zgodności aktów legislacyjnych i innych instrumentów UE z normą sformułowaną w art. 3 ust. 3 TUE: „Unia (...) wspiera (...) solidarność między pokoleniami”.

1.2. EKES wnosi, by Komisja, wykonując pierwszy krok w tym kierunku, opublikowała zieloną księgę w sprawie solidarności międzypokoleniowej. Zielona księga może zawierać, w kontekście państwa opiekuńczego, wymienione w rozdziale 3 niniejszej opinii wyzwania, możliwości i rozwiązania w dziedzinie świata pracy, srebrnej gospodarki, systemów emerytalnych, usług zdrowotnych i opiekuńczych, rozwoju lokalnego, mieszkalnictwa, mobilności, polityki klimatycznej, uczenia się przez całe życie oraz uczestnictwa i wolontariatu.

1.3. Ponadto Komitet wzywa państwa członkowskie do wymiany najlepszych praktyk w tych dziedzinach oraz do wdrożenia zaleceń zawartych w niniejszej opinii.

⁽¹⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów »Angażowanie, łączenie i wzmacnianie pozycji osób młodych: nowa strategia UE na rzecz młodzieży«” (COM(2018) 269 final) (Dz.U. C 62 z 15.2.2019, s. 142).

⁽²⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Europejska strategia na rzecz osób starszych” (Dz.U. C 349 z 29.9.2023, s. 28).

1.4. EKES apeluje również, by Komisja Europejska przyjęła zalecenie, w którym wezwie państwa członkowskie do uwzględnienia aspektów międzypokoleniowych na rynku pracy, w szczególności poprzez ustanowienie odpowiednich i sprawiedliwych standardów zatrudnienia dla wszystkich pokoleń oraz zapewnienie udziału różnych pokoleń i ich współpracy w miejscu pracy. Głównymi elementami tych standardów powinny być pewne umowy o pracę, stałe i wystarczające dochody oraz możliwości zdobywania kwalifikacji w trakcie pracy.

1.5. Ponadto Komitet uważa, że międzypokoleniowy dialog, międzypokoleniowa sprawiedliwość i solidarność powinny zostać ujęte i omówione w konkluzjach Rady Unii Europejskiej.

1.6. EKES domaga się ustanowienia solidarności międzypokoleniowej jako jednego z celów Europejskiego Funduszu Społecznego w wieloletnich ramach finansowych na lata 2028–2034 i w rozporządzeniach wykonawczych do nich.

1.7. Istotny udział w propagowaniu solidarności międzypokoleniowej mają organizacje społeczeństwa obywatelskiego i partnerzy społeczni. Odgrywają kluczową rolę w planowaniu i wdrażaniu konkretnych strategii politycznych, o których mowa w rozdziale 3 niniejszej opinii. Często reprezentują różne pokolenia i koncentrują się na świadczeniu usług społecznych we współpracy z wolontariuszami z różnych pokoleń. EKES pragnie podjąć ścisłą współpracę z zainteresowanymi organizacjami przy wdrażaniu zaleceń sformułowanych w niniejszej opinii.

1.8. EKES popiera inicjatywę podjętą przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego, partnerów społecznych oraz instytucje europejskie i krajowe, by co roku, w dniu 29 kwietnia, nadal organizować obchody Europejskiego Dnia Solidarności Międzypokoleniowej⁽³⁾, który stanowiłby coroczny ważny etap w dalszym podnoszeniu świadomości na temat solidarności międzypokoleniowej i w jej propagowaniu w całej UE.

1.9. EKES z zadowoleniem przyjmuje zamiar powołania komisarza odpowiedzialnego za sprawiedliwość międzypokoleniową⁽⁴⁾. W odpowiedzi EKES, jako dom europejskiego społeczeństwa obywatelskiego, rozważy zorganizowanie forum solidarności międzypokoleniowej w celu wymiany informacji i doświadczeń w tej dziedzinie, oceny istniejących i opracowania nowych koncepcji i strategii solidarności międzypokoleniowej, a także – we współpracy z Komisją Europejską – monitorowania wdrażania zaleceń zawartych w niniejszej opinii.

2. Kontekst

2.1. Struktura wiekowa ludności UE-27 ulega zmianie. W latach 2002–2022 udział grupy wiekowej 65+ w populacji wzrósł z 16 % do 21 %⁽⁵⁾. Liczba osób w wieku 65+ przypadająca na 100 osób w wieku 15–64 lat zgodnie z przewidywaniami wzrosła z 33,3:100 w 2023 r. do 45,5:100 w 2040 r. i do 59,7:100 w 2100 r.⁽⁶⁾, co oznacza, że na 100 osób w wieku 15–64 lat będzie przypadać 59,7 osób starszych. W 2002 r. w UE mieszkało 14 494 144 osób w wieku powyżej 80 roku życia, co odpowiadało wówczas 3,38 % całkowitej liczby ludności w UE. W 2022 r. w UE mieszkało 27 102 994 osób powyżej 80 roku życia, co odpowiadało wówczas 6,07 % całkowitej liczby ludności w UE. Oczekuje się, że w 2040 r. w UE będzie mieszkać 39 663 244 osób powyżej 80 roku życia, co będzie stanowiło wówczas 8,78 % całkowitej liczby ludności w UE. Stwarza to również wyzwania w zakresie polityki emerytalnej oraz dostępu do usług opieki zdrowotnej i społecznej.

2.2. Ta tendencja demograficzna w połączeniu z licznymi kryzysami – w dziedzinie klimatu, demokracji i bezpieczeństwa – których skutki szczególnie dotyczą młodych ludzi i przyszłe pokolenia, stwarza pilną potrzebę opracowania nowego politycznego podejścia do solidarności międzypokoleniowej w Unii Europejskiej.

⁽³⁾ Europejski Dzień Solidarności Międzypokoleniowej został zainicjowany w 2009 r. przez Parlament Europejski i Komisję Europejską w ramach Europejskiego Roku Solidarności Międzypokoleniowej. Jego celem jest podnoszenie świadomości na temat znaczenia solidarności międzypokoleniowej oraz propagowanie dialogu i współpracy między ludźmi w różnym wieku. Dzień ten jest obchodzony co roku 29 kwietnia.

⁽⁴⁾ https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_pl?filename=Political%20Guidelines%202024-2029_EN.pdf, s. 19/20.

⁽⁵⁾ Demography of Europe – 2023 edition, za opinią Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego-u – Wpływ demografii na Europę socjalną (Dz.U. C, C/2023/6867, ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2024/6867/oj>).

⁽⁶⁾ Projected old-age dependency ratio, za opinią Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego – Wpływ demografii na Europę socjalną (Dz.U. C, C/2023/6867, ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2024/6867/oj>).

2.3. Niniejsza opinia koncentruje się na potrzebach i wkładzie wszystkich pokoleń, zwłaszcza na wyjątkowych wyzwaniach i możliwościach stojących przed osobami starszymi i młodzieżą. Przeprowadzenie analizy uwzględniającej perspektywę osób młodych i przyszłych pokoleń może i powinno przyczynić się do opracowania lepszych i bardziej dostosowanych strategii politycznych, które będą w stanie sprostać wyzwaniom, przed którymi staną przyszłe pokolenia. Wszystkie pokolenia – w tym przyszłe – muszą mieć prawo do realizacji swoich podstawowych wartości i potrzeb. Rządy powinny aktywnie wspierać sprawiedliwość międzypokoleniową i dialog międzypokoleniowy, a także solidarność z perspektywy zarządzania publicznego oraz realizować politykę i świadczyć usługi w sposób sprawiedliwy dla różnych kohort wiekowych, co oznacza zaspokajanie potrzeb i oczekiwań wszystkich pokoleń i niestawianie żadnego z nich w niekorzystnej sytuacji (⁷). Dialog międzypokoleniowy, jako szczególna forma dialogu obywatelskiego, może przyczynić się do kształtowania polityki uwzględniającej różne tendencje i scenariusze na przyszłość. Sprawiedliwość międzypokoleniowa, dialog i solidarność mają kluczowe znaczenie dla zrównoważonego rozwoju demokracji, dla spójności społecznej i europejskiego stylu życia.

2.4. Solidarność międzypokoleniowa ma kluczowe znaczenie dla realizacji celów zrównoważonego rozwoju. Solidarność międzypokoleniowa to również dzielenie się wiedzą, umiejętnościami, normami kulturowymi, tradycjami, a także wzajemne wsparcie i łączenie zasobów. Ponadto chodzi o promowanie odpowiedniego poziomu życia dla wszystkich grup wiekowych. Wszystko to odbywa się w kontekście zmian demograficznych – zmian w strukturze rodzin, płodności, średnim trwaniu życia, warunkach życia i migracji.

2.5. Solidarność międzypokoleniowa ma również kapitalne znaczenie dla przezwyciężenia dyskryminacji osób starszych i młodych ze względu na wiek oraz nierówności między pokoleniami w kontekście obecnego rozwoju demograficznego. Niezbędne jest projektowanie polityk i usług społecznych, które przyjmują podejście zgodne z perspektywą przebiegu życia i są sprawiedliwe, przystępne i dostępne dla wszystkich grup wiekowych. Osoby młodsze i starsze często doświadczają dyskryminacji ze względu na sam wiek. Raport na temat ageizmu, opublikowany w marcu 2021 r. przez WHO (⁸), podkreśla stale jeszcze obecne bariery związane z wiekiem w różnych sferach życia, takich jak zatrudnienie, udział w życiu politycznym, zdrowie i wymiar sprawiedliwości.

2.6. Solidarność międzypokoleniowa ma również kluczowe znaczenie w przezwyciężaniu subkultury społeczeństwa konsumenckiego faworyzującej „wieczną młodość” jako szczególną wartość, która w żadnym wypadku nie jest podzielana przez całe pokolenie młodzieży. Ponadto między pokoleniami nadal istnieją wzajemne stereotypy i uprzedzenia. Negatywne stereotypy dotyczące starzenia się, w tym wizerunek w mediach, przedstawiają osoby starsze jako chore, zależne i kosztowne dla społeczeństwa, ale istnieją również negatywne stereotypy dotyczące osób młodych, które są przedstawiane jako niedoświadczone, leniwe, nierzetelne i samolubne.

2.7. Solidarność międzypokoleniowa ma zasadnicze znaczenie dla rozwoju sprawiedliwego i zrównoważonego społeczeństwa oraz dobrobytu gospodarczego, dla wdrażania Europejskiego filaru praw socjalnych, ale także dla trwałości demokracji pośredniej i uczestniczącej w Unii Europejskiej. W tym ostatnim przypadku projekty międzypokoleniowe mają ogromne znaczenie, ponieważ wzmacniają poczucie odpowiedzialności za wspólne dobro. Ponadto „świadkowie historii” mogą odegrać ważną rolę we wzmacnianiu postaw prodemokratycznych poprzez przedstawianie młodym ludziom prawdziwych doświadczeń z życia w dyktaturze, podczas gdy młodzi ludzie mogą zaoferować nowe spojrzenie na pojawiające się wyzwania i możliwości.

2.8. Solidarność międzypokoleniowa powinna być również intensywnie praktykowana w życiu organizacji społeczeństwa obywatelskiego, takich jak stowarzyszenia, organizacje pracodawców i związki zawodowe, a także w partiach politycznych.

2.9. Kolejnym ważnym czynnikiem rozwoju solidarności międzypokoleniowej jest życie rodzinne. Współpraca i solidarność wewnątrzrodzinna są cenne i przez wiele osób tak właśnie są postrzegane. W szerszym środowisku życia ludzi (np. w społeczności lokalnej) konflikty międzypokoleniowe są również znacznie mniej powszechne niż solidarność międzypokoleniowa, co ewidentnie wykazała pandemia COVID-19.

2.10. EKES uważa, że jednym z najważniejszych instrumentów osiągnięcia solidarności międzypokoleniowej odpornej na kryzysy jest uczciwy dialog międzypokoleniowy oparty na sprawiedliwości międzypokoleniowej.

(⁷) W co najmniej dziewięciu krajach OECD i na Malcie istnieją instytucje publiczne monitorujące realizację zobowiązań rządów wobec przyszłych pokoleń. Niektóre z tych podmiotów: Węgry (zastępca rzecznika praw obywatelskich ds. przyszłych pokoleń), Walia (komisarz ds. przyszłych pokoleń), Malta (strażnik przyszłych pokoleń).

(⁸) <https://www.who.int/publications/i/item/9789240016866>.

3. Solidarność międzypokoleniowa: wyzwania i możliwe rozwiązania

3.1. **Świat pracy:** Studia empiryczne⁽⁹⁾ dowodzą, że wielopokoleniowe zespoły pracownicze charakteryzują się większą produktywnością niż zespoły jednopokoleniowe. W zespołach wielopokoleniowych dochodzi bowiem do twórczej konfrontacji wiedzy, umiejętności i doświadczeń różnych pokoleń. Ponadto wielopokoleniowość w miejscu pracy jest skutecznym sposobem walki zarówno ze stereotypami związanymi z wiekiem, jak i z dyskryminacją ze względu na wiek. Zapobieganie bezpośredniej lub ukrytej dyskryminacji młodych osób (poprzez takie stwierdzenia, jak „nie potrafią tego jeszcze zrobić”) i starszych osób (poprzez takie stwierdzenia, jak „nie potrafią tego już zrobić”) zwiększa uczestnictwo w miejscu pracy. Dlatego też partycypacja różnych pokoleń i ich współpraca w miejscu pracy powinny stać się ważną częścią dialogu społecznego, tak jak i wymiana najlepszych praktyk w ramach stowarzyszeń pracodawców z myślą o rozwoju umiejętności i doświadczeń pracowników w perspektywie wielopokoleniowej siły roboczej i zarządzania wiekiem. Powinno to prowadzić do ustanowienia dobrowolnych standardów w obrębie regionów lub sektorów przemysłu. Dobrą podstawę do stworzenia odpowiednich warunków do budowania międzypokoleniowego środowiska pracy stanowi na przykład autonomiczne porozumienie ramowe europejskich partnerów społecznych w sprawie aktywnego starzenia się i podejścia międzypokoleniowego (marzec 2017 r.)⁽¹⁰⁾. W porozumieniu tym podkreślono wartość dodaną zróżnicowanej pod względem wieku siły roboczej, zaproponowano instrumenty i przewidziano podejście międzypokoleniowe. W ciągu trzech lat od przyjęcia porozumienia krajowi partnerzy społeczni przygotowali sprawozdania⁽¹¹⁾ na temat jego wdrożenia oraz najlepszych praktyk na szczeblu krajowym, które umożliwiają wzajemne uczenie się. Ponadto skutecznym narzędziem poprawy solidarności międzypokoleniowej w miejscu pracy mogą być kampanie społeczne mające na celu zatrudnianie osób starszych. Podstawą solidarności międzypokoleniowej w miejscu pracy jest jednak unikanie wszelkich form dyskryminacji ze względu na wiek, będącej wynikiem dyskryminującej polityki w zakresie płac i ochrony socjalnej, oraz poprawa dostępu młodzieży do rynku pracy.

3.2. **Srebrna gospodarka:** „Srebrna gospodarka” definiowana jest jako część gospodarki nastawiona na realizację potrzeb osób starszych. W 2015 roku szacowano, że srebrna gospodarka generuje w UE roczny obrót finansowy w wysokości 4,2 biliona EUR oraz ponad 78 milionów stanowisk pracy⁽¹²⁾. Rozwój srebrnej gospodarki stwarza również szanse dla rozwoju solidarności międzypokoleniowej m. in. poprzez udział zespołów wielopokoleniowych w projektowaniu i testowaniu towarów i usług. Coraz większa część produkcji, dystrybucji i konsumpcji towarów i usług ma na celu wykorzystanie potencjału nabywczego osób starszych w celu zaspokojenia ich potrzeb konsumpcyjnych, życiowych i zdrowotnych. Ta „druga dywidenda demograficzna” może wspierać rozwój gospodarczy krajów UE. W związku z tym EKES uważa, że potrzebna jest długoterminowa strategia UE na rzecz rozwoju srebrnej gospodarki.

3.3. Systemy emerytalne:

3.3.1. Większość systemów emerytalnych w państwach członkowskich funkcjonuje na zasadzie repartycyjnej. W związku ze wzrostem średniego trwania życia wydłuża się okres wypłacania świadczeń emerytalnych. W celu stabilizacji systemów emerytalnych w wielu państwach członkowskich podwyższono wiek emerytalny lub rozważa się jego podwyższenie. W niektórych krajach wiek emerytalny wzrasta wraz ze zmianami średniego trwania życia, co niestety w wielu przypadkach pomija sytuację osób wykonujących zawody niebezpieczne lub wymagające pod względem fizycznym, nawet jeśli osoby te przez bardzo długi okres opłacały składki na ubezpieczenie społeczne.

3.3.2. Koszty systemów emerytalnych rosną, co może ograniczać popyt na pracę ze względu na wzrastające koszty pracy. Ponadto w niektórych przypadkach młodzi ludzie zatrudniani są na kontraktach, które skutkują mniejszym dostępem do ochrony socjalnej i niższymi składkami. Jednocześnie prowadzi to do mniejszych wpływów ze składek emerytalnych i do większego deficytu systemów emerytalnych.

3.3.3. Ponieważ rośnie nie tylko średnie trwanie życia, ale także średnie dalsze trwanie życia w dobrym zdrowiu, warto rozważyć – przy uwzględnieniu różnych okoliczności i specyfiki systemów poszczególnych państw członkowskich – czy te dodatkowe lata w dobrym zdrowiu nie mogłyby być spędzane nie jedynie na emeryturze, ale także w dłuższym życiu zawodowym, jeżeli dana osoba chce dłużej pracować. Jednak wszelkie takie wydłużenia należy wprowadzać w perspektywie długoterminowej, stopniowo, dbając o to, by nie podważyć zaufania do systemów ochrony socjalnej. Powiązanie wieku emerytalnego ze zmianami w średnim dalszym trwaniu życia może wspierać dłuższe i bardziej produktywne zatrudnienie, a jednocześnie przyczyniać się do stabilizacji systemów emerytalnych, a tym samym do sprawiedliwości międzypokoleniowej. Podniesienie wieku emerytalnego może być jednak niemożliwe w przypadku pracy, która jest bardzo wymagająca fizycznie oraz psychicznie.

⁽⁹⁾ Np. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7732046/>.

⁽¹⁰⁾ <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?mode=dsw&docId=11775&langId=en>.

⁽¹¹⁾ <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?mode=dsw&docId=12286&langId=en>.

⁽¹²⁾ The silver economy: final report [Srebrna gospodarka: raport końcowy].

3.3.4. Zapewnienie ludziom godnego życia na bazie świadczenia emerytalnego pozostaje jednak obowiązkiem zarówno publicznym, jak i społecznym. Pełne wdrożenie 15. zasady Europejskiego filaru praw socjalnych ⁽¹³⁾ (prawo do emerytury odpowiadającej zgromadzonemu wkładowi i zapewniającej odpowiedni dochód umożliwiający godne życie w starszym wieku) powinno stać się ważnym elementem europejskiego semestru.

3.4. Usługi zdrowotne i opiekuńcze:

3.4.1. Podobnie jak w przypadku emerytur, większość usług zdrowotnych finansowana jest ze składek wpłacanych przez osoby aktywne zawodowo. Młodzi ludzie korzystają z tych usług znacznie rzadziej niż starsze pokolenie. Chociaż w niektórych państwach członkowskich opieka zdrowotna jest częściowo finansowana z podatków, osoby aktywne zawodowo wnoszą większy wkład poprzez opodatkowanie; z kolei one same otrzymują więcej, kiedy będą starsze.

3.4.2. Ponadto osoby aktywne zawodowo coraz bardziej obciąża opieka nieformalna nad osobami starszymi, zwłaszcza członkami rodziny, która ogranicza ich możliwości utrzymania zatrudnienia. Dotyczy to w szczególności kobiet, które zazwyczaj częściej niż mężczyźni biorą na siebie tę odpowiedzialność. Natomiast dostępność profesjonalnych usług opieki długoterminowej różni się znacznie w poszczególnych państwach członkowskich. Z drugiej strony młode rodziny często mają trudności ze znalezieniem przystępnej cenowo i dostępnej opieki nad dziećmi, co ma również wpływ na ich miejsce na rynku pracy i perspektywy zatrudnienia, zwłaszcza w przypadku kobiet. Mimo że wydatki na opiekę zdrowotną są jednym z najważniejszych czynników powodujących wzrost wydatków publicznych, należy zauważyć, że w niektórych państwach członkowskich przystępność cenowa i dostępność usług zdrowotnych dla osób starszych są absolutnie niewystarczające. W tym kontekście należy propagować profilaktyczne podejście do zdrowia na rzecz zdrowszego życia.

3.4.3. Niemniej w ramach solidarności międzypokoleniowej usługi społeczne i usługi opieki długoterminowej powinny być dostępne, przystępne cenowo, zintegrowane i oparte na społeczności, a także współtworzone przez obywateli i ich organizacje ⁽¹⁴⁾, co zmniejszyłoby związane z opieką obciążenie spoczywające na pokoleniu w wieku produkcyjnym i pomagałoby osobom, które decydują się na opiekę nad swoimi bliskimi.

3.4.4. Ponadto należy zauważyć, że w UE postępuje spadek liczby zachorowań ostrych w relacji do chorób przewlekłych, w tym tzw. chorób cywilizacyjnych, takich jak demencja i choroby psychiczne, wymagające długoletniego i nieraz bardzo kosztownego leczenia. Proces ten jest związany również z niekorzystnymi dla zdrowia warunkami pracy, odżywianiem i indywidualnym trybem życia, zarówno młodszych, jak i starszych pokoleń, a także z niepożądaną samotnością. W związku z tym EKES ponownie wyraża poparcie dla zaleceń Komisji Europejskiej w sprawie zwalczania niepożądanego samotności, mających na celu łatwe korzystanie z usług w zakresie zdrowia psychicznego przez wszystkie pokolenia. Wzywa też do opracowania unijnej strategii na rzecz zdrowia psychicznego w celu rozwiązania problemów związanych ze zdrowiem psychicznym we wszystkich pokoleniach oraz pogłębiającego się kryzysu zdrowia psychicznego młodzieży.

3.5. **Rozwój lokalny:** Infrastruktura i usługi świadczone w interesie ogólnym powinny odpowiadać potrzebom wszystkich pokoleń. Wymaga to angażowania się w życie polityczne i społeczne gminy, miasta, powiatu czy regionu przez reprezentantów wszystkich pokoleń, po to, aby instytucje demokratyczne na danym terenie mogły zapewnić produktywną wymianę idei pomiędzy starszymi i młodszymi mieszkańcami. W istocie, wszystkie pokolenia powinny przyczynić się do spójnego rozwoju lokalnego i podejmowania decyzji w celu kształtowania społeczności przyjaznych dla osób w każdym wieku, wspierających wszystkie pokolenia. W szczególności należy zachęcać młodych ludzi do angażowania się w działania lokalne, np. poprzez finansowanie i uznawanie lokalnych rad młodzieżowych, oraz do pozostawiania aktywnymi w późniejszym wieku po założeniu rodziny, a następnie także po przejściu na emeryturę.

3.6. **Mieszkalnictwo:** Chociaż własne mieszkanie staje się niespełnionym marzeniem dla wielu młodych ludzi i rodzin, zmiana struktury rodziny i rosnący odsetek osób żyjących samotnie, a także brak przystępności cenowej mają również wpływ na strukturę mieszkalnictwa. Należy zapewnić przystępność cenową mieszkań i zbadać modele łączące społeczności i różne pokolenia. W wielu państwach członkowskich UE rośnie popularność mieszkalnictwa wielopokoleniowego. Kohabitacja pokoleń nie tylko stwarza okazję do wymiany usług, w zakresie np. opieki nad dziećmi i osobami starszymi, zaopatrzenia w artykuły spożywcze, drobnych napraw czy korzystania z internetu, lecz również zwiększa poczucie bezpieczeństwa. Nawet w przypadku indywidualnego zamieszkiwania osób z różnych pokoleń podobną funkcję mogłyby spełniać wielopokoleniowe miejsca spotkań w formie budynków bez funkcji mieszkalnej lub „klastrow emerytalnych” w obrębie osiedli i dzielnic mieszkaniowych. Oprócz tego planowanie przestrzeni miejskiej powinno koncentrować się na tworzeniu przestrzeni publicznych przyjaznych dla osób w każdym wieku.

⁽¹³⁾ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1606&langId=pl>.

⁽¹⁴⁾ Zob. Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Współtworzenie usług świadczonych w interesie ogólnym jako wkład w silniejszą demokrację uczestniczącą w UE” (Dz.U. C 486 z 21.12.2022, s. 76).

3.7. **Mobilność:** Niedoceniany jest wpływ mobilności dostosowanej do potrzeb wszystkich pokoleń na jakość życia, partycypację i samodzielność. Systemy transportu publicznego są równie ważne dla zapewnienia partycypacji dzieci i młodych ludzi (w tym w edukacji, zwłaszcza na oddalonych obszarach wiejskich), jak i dla partycypacji i samodzielności osób starszych. Osoby w różnym wieku powinny mieć łatwy dostęp do usług transportowych. Jednak potrzeby poszczególnych pokoleń nie są w wystarczającym stopniu uwzględniane przy planowaniu systemów transportu i mobilności. W kontekście polityki przeciwdziałania zmianie klimatu wydaje się również, że rozwiązaniem wartym rozważenia jest bezpłatny transport publiczny, stosowany już gdzieniegdzie w UE ⁽¹³⁾.

3.8. **Polityka klimatyczna:** Globalna zmiana klimatu rodzi poważne problemy w zakresie solidarności między obecnymi i przyszłymi pokoleniami, a także między społecznościami należącymi do tych przyszłych pokoleń. Strategia w zakresie przeciwdziałania zmianie klimatu powinna zostać opracowana zgodnie z zasadami równości międzypokoleniowej. Powinna obejmować środki mające na celu spowolnienie tempa zmiany klimatu, zminimalizowanie bezpośrednich szkód wynikających ze zmiany klimatu oraz przeniesienie zasobów i narzędzi niezbędnych do przystosowania się do zmiany klimatu. W tej kwestii interesy wszystkich pokoleń są zbieżne. Kryzys klimatyczny dotyka wszystkich, osoby starsze ze względu na negatywny wpływ przemian klimatycznych na zdrowie publiczne, jakość życia i bezpieczeństwo, podczas gdy młodzież i przyszłe pokolenia będą musiały stawić czoła najpoważniejszym skutkom kryzysu klimatycznego i ponosić jego konsekwencje przez dłuższy czas. Młodzi ludzie odgrywają pierwszoplanową rolę w tworzeniu ruchów wzywających do działań w dziedzinie klimatu, takich jak Piątki dla Przyszłości (Fridays for Future). W niektórych państwach członkowskich UE tworzą się też sojusze i ruchy międzypokoleniowe, w których osoby starsze biorą na siebie odpowiedzialność za przyszłość swoich dzieci i wnuków, włączając się np. w ruch Piątki dla Przyszłości.

3.9. **Uczenie się przez całe życie:** Potrzeby w zakresie umiejętności zmieniające się w wyniku globalizacji oraz transformacji ekologicznej, demograficznej i cyfrowej wymagają dobrze zaprojektowanej polityki uczenia się przez całe życie. Jest to szczególnie ważne w przypadku starszych pracowników, którzy są zagrożeni zwolnieniem w sektorach najmocniej dotkniętych transformacją, ale również dla wszystkich pokoleń, aby zwiększyć zadowolenie z życia i zapewnić lepszy dostęp do różnych możliwości. Aby promować uczenie się przez całe życie, konieczna jest współpraca z partnerami społecznymi i innymi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego. Kolejnym ważnym aspektem uczenia się przez całe życie jest transfer wiedzy i doświadczeń między pokoleniami. Dobrze znanym przykładem jest wspieranie osób starszych przez osoby młode w nabywaniu kompetencji cyfrowych. Innym przykładem jest wolontariat osób starszych, które wraz z nauczycielami prowadzą lekcje w szkołach (np. etyki, historii, polityki). Tego rodzaju interakcje mogą również inspirować krytyczne refleksje nad rolą i osiągnięciami własnego pokolenia.

3.10. **Uczestnictwo i wolontariat:** Kontakty między pokoleniami mogą być dodatkowo stymulowane przez uczestnictwo i wolontariat – aktywność, która wzbogaca życie wszystkich grup wiekowych i społeczności. Wolontariat międzypokoleniowy stał się stałym elementem działań wolontariackich w całej UE i jest już obecnie wspierany w ramach projektów finansowanych z funduszy unijnych oraz krajowych. Na poziomie lokalnym w ramach wolontariatu międzypokoleniowego pojawiają się również inicjatywy „wspólnot opiekuńczych” (ang. *caring communities*), złożonych z profesjonalistów, wolontariuszy i członków rodzin. Solidarność międzypokoleniowa zachęca do tworzenia różnych sieci społecznych, które mogą obejmować osoby w każdym wieku. Dzięki temu poszczególne osoby mogą poczuć się bardziej związane ze swoimi społecznościami i bardziej do nich włączone oraz zwalczyć niepożądaną samotność, a także poprawić zdrowie psychiczne i stworzyć bardziej integrującą, rozumiejącą społeczność.

Bruksela, dnia 18 września 2024 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Oliver RÖPKE

⁽¹³⁾ Np. Luksemburg (dla wszystkich), Tallinn (w przypadku mieszkańców), Węgry (obywatele UE oraz Szwajcarii i Norwegii w wieku powyżej 65 lat).